

Uzasadnienie projektu herbu Gminy Trzydnik Duży

Poniższe opracowanie powstało dla potrzeb uzasadnienia projektu herbu Gminy Trzydnik Duży. Jego zadaniem było dokonanie analizy zachowanych źródeł historycznych w celu wyboru motywów mogących stanowić symbole herbowe Gminy. Opracowanie to, z racji braku stanu badań nad dziejami miejscowości położonych na terenie Gminy oraz jego celów, badań takich nie zastępuje i nawet nie stara się ich wyczerpać; jest jedynie szkicem tych dziejów okresu przedrozbiorowego, wskazującym na ważne symbolicznie zdarzenia z lokalnej przeszłości.

Najstarsze miejscowości z obszaru gminy mają metryki sięgające XIV i XV wieku. Należą do nich Trzydnik, Rzeczyca, Olbięcín, Węglno i Liśnik Mały.

XIV-XV w.

Trzydnik Duży. Najstarsza wzmianka w źródłach historycznych dotycząca Trzennika (obecnie Trzydnik) pochodzi z końca XIV w. W dokumencie z 2 września 1382 r. starosta lubelski Włodko z Charbinowic poświadcza, że Adam junior z Trzennika zrzekł się na rzecz Jakusza ze Świniar prawa do części wsi Rciszyn¹. Poza tą krótką wzmianką odnoszącą się do Trzennika nie dysponujemy dalszymi źródłami pisanyymi z XIV w. oświetlającymi przeszłość Trzennika, ani innych miejscowości z terenu gminy. W świetle informacji z 1382 r., o posiadaniu przez Adama juniora z Trzennika części w tej wsi oraz części w Rciszynie, wiemy, że właściciele Trzennika nie należeli do zamożniejszego rycerstwa. W badaniach nad własnością ziemską w średniowiecznym województwie lubelskim dziedziców Trzennika zalicza się do drobnej szlachty². Obserwację tę potwierdzają kolejne wzmianki o Trzenniku z XV wieku, wymieniające licznych jego posesorów.

Przytaczamy imiona znacznie rozrodzonej już szlachty z Trzennika³, z podaniem dat rocznych wzmianek źródłowych. Dla zilustrowania zjawiska ograniczamy się do wzmianek z I połowy XV w.⁴:

¹ Zbiór dokumentów małopolskich. Wyd. I. Sułkowska-Kurasiowa, S. Kuraś (dalej cyt. ZDM). T. VI s. 454-455, nr 1833 (*Adam iunior de Crzeznyk*).

² A. Sochacka: Drobna szlachta w województwie lubelskim w średniowieczu. „Rocznik Lubelski” T. XXV–XXVI: 1983–1984 s. 30.

³ Możemy także przypuszczać, że liczna drobna szlachta osadzona jest na terenie wsi od jej początków.

⁴ Słownik historyczno geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu. Oprac. S. Kuraś. Warszawa 1983 s. 244–245.

- w roku 1409 i 1414 wzmiankowany jest Przeclaw,
- w latach 1412–1431 wzmiankowany jest Gotard brat Pawła,
- w l. 1414–1418 występuje Krystyn,
- 1417–1420 występuje Michał,
- 1417–1431 występuje Zdzisław, Zdziśko,
- ze wzmianek z 1420 r. znani s Małgorzata i Sieciech,
- ze wzmianki z 1420 r. znany jest Marcin, który w 1426 występuje z Mikołajem z Trzennika,
- w l. 1426–1427 źródła informują o Pawle bracie Gotarda herbu Nowina,
- w 1427 r. poświadczony jest Czeszko, Czesław,
- w l. 1427–1430 Pełka,
- 1429, 1443 Maciej,
- 1429 Bartosz,
- 1430 Dobrochna,
- 1443 Florian, Marcin, Wielisław, Katarzyna i Jan Zdieszkowic,
- 1443–1452 Jan,
- 1447–1470 Piotr syn Michałka, brat Mikołaja, w 1469 r. występuje jako komornik podsędku ziemskiego lubelskiego.

Dla naszych potrzeb związanych z ustalaniem przynależności rodowej miejscowej szlachty kluczowe znaczenie ma źródło z 1451 r. Wyrok sądu podkomorskiego z 1451 r. w sprawie granicy między Leśnikiem należącym do Piotra z Leśnika (*nobilis Petrus de Lescznik*) a Trzennikiem i Siedliskami informuje o dziedzicach Trzennika i Siedlisk, braciach: Mikołaju, Piotrze, Stanisławie, Pawle, Gotardzie i Jakubie oraz ich siostrze Katarzynie (– – *nobiles Nicolaus, Petrus, Stanislaus, Johannes, Paulus, Gothardus et Jacobus cum Katherina soror ipsorum – – heredes de Trzenik et de Syedlyska – –*)⁵.

O Siedliskach jest to bodaj jedyna informacja źródłowa. Zapewne wspomniane Siedliska są tożsame z częścią Trzennika określoną w roku 1466 jako Siedlisko Nyczkowskie. Siedliska były najpewniej osadą założoną na gruntach Trzennika lub w jego sąsiedztwie. Z czasem osada ta została wchłonięta przez Trzennik. Trzennik graniczył ponadto z *Leśnikiem*, którego nazwa z czasem uległa przekształceniu na Liśnik, oraz Trzydnikiem Witowskim. Tak więc w I poł. XV w. na gruntach Trzennika i w jego najbliższej okolicy oprócz Trzydnika istniał Trzydnik Witowski, Leśnik i najpewniej Siedliska (Nyczkowskie).

⁵ Lubelska księga podkomorska piętnastego wieku. Wyd. L. Białkowski. Lublin 1934 s. 43–45.

Wracając do kwestii genealogicznych wskaźmy, że łącząc informację z 1451 r. ze wzmianką o herbie Pawła brata Gotarda z lat 1426–1427 wiemy, że szlachta osiadała w Trzenniku pieczętowała się herbem Nowina. O Gotardzie informują starsze wzmianki źródłowe, w tym jedna z najstarszych informacji o właścicielach Trzennika, pochodząca z roku 1412. Gotard z Trzennika określony jako dziedzic (*heres*), świadkował przy spisaniu dokumentu z 22 maja 1412 r., w którym Sieciech dziedzic Abramowic i Grodźca wraz ze swą żoną Dzierśławą nadali kościołowi w Abramowicach miejsce pod staw rybny.⁶

Wśród znaków granicznych, na które powoływano się w 1451 r., rozdzielających Trzennik i Leśnik wymieniona została, zdaje się dziś już zapomniana, nazwa polna „Kruszynowa Kaleń” (*Cruszynowa kalen*) oraz znaki na drzewach, wykonywane na wzór krzyża (*signa ad instar crucis*). Znaki wykonywane na granicznych drzewach nawiązywały niekiedy do znaków herbowych posiadaczy gruntów. Czy w tym przypadku znaki wykonywane na podobieństwo krzyży oznaczał ciosy w formie znaków herbowych właścicieli, tj. herbu Nowina, nie możemy tego wykluczyć, choć wydaje się to mało prawdopodobne. Znak krzyża był też bowiem zwyczajowym znakiem rozpoznawczym i własnościowym. Wiemy natomiast, że średniowieczna forma Nowiny na zawiasie kotłowej przedstawiała krzyż⁷, w czasach nowożytnych zastępowany mieczem⁸.

Innym pytaniem, choć nie możemy na nie udzielić wyczerpującej odpowiedzi, pozostaje kwestia obecności na tym terenie rycerstwa z innych rodów heraldycznych. Powstaje bowiem pytanie o identyfikację drugiej grupy krewniaczej odnotowanej także pod rokiem 1451. Jako właścicieli wymienia się także Mikołaja, Klemensa, Jakusza, Jana, Floriana, Piotra synów Zdieszka oraz Wielisława i Andrzeja (– – *nobiles Nicolaus, Clemens, Jacussius, Johannes, Florianus (et) Petrus filii olim Sdzeskonis et Vyelislaus, Andreas heredes de Trzenyk – –*)⁹. Istnieje domysł, oparty o kryterium imionowe w badaniach genealogicznych, że imię Zdziszek używane było w kręgu zamieszkałych w Trzenniku Nowinów.¹⁰ Wydaje się wszakże, że podniesienie kwestii pełniejszej identyfikacji drobnego rycerstwa z Trzennika nabiera aktualności także w kontekście informacji podanej przez Jana Długosza w *Liber Beneficiorum*, choć nie ulega wątpliwości, że w kwestii nas interesującej

⁶ ZDM, t. V, s. 129–130 nr 1246.

⁷ J. Szymański: Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego. Warszawa 1993 s. 200.

⁸ J. Szymański: Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku. Warszawa 2001 s. 190-191, 196.

⁹ Słownik, s. 45.

¹⁰ J. Wroniszewski: Szlachta ziemi sandomierskiej w średniowieczu. Zagadnienia społeczne i gospodarcze. Poznań-Wrocław 2001 s. 74 przy. 283.

Długosz nie był najlepiej poinformowany. Opis parafii Potok (do której należał min. Trzennik), w którym miały się znaleźć informacje o dziedzicach poszczególnych miejscowości i ich herbach, pozostał nie ukończony.¹¹ Stąd ważna jest okazjonalna wzmianka, odnosząca się do lat 1470-1480, o posiadaczu wójtostwa w pobliskim Mniszku koło Gościeradowa, Piotrze Trzeńskim herbu Nałęcz.¹² Zapis ten wskazuje zatem na obecność w Trzenniku przedstawicieli dwóch rodów rycerskich: Nowinów i Nałęczów.

Jak już wspomniano, literatura przedmiotu zalicza posiadaczy Trzennika do szlachty drobnej. Rozrodzenie się jej jeszcze w XV w. przysparza kłopotów w utrzymaniu statusu społecznego. Niektórzy słabsi ekonomicznie szlachcie, którzy zapewne nie mogli podolać kosztom związanym z wyprawą na pospolite ruszenie, poczęli tracić użytkowane majątki, szczególnie trzymane w zastawach. Na szerszą skalę zjawisko to zaobserwujemy w związku z wyprawą wołoską króla Jana Olbrachta z 1497 r. Sankcje dotknęły Leonarda Trzeńskiego komornika ziemskiego lubelskiego w latach 1485–1490. W jego przypadku konfiskata z 1497 r. objęła użytkowane przez niego, wspomniane wyżej wójtostwo w Mniszku koło Gościeradowa, składające się z 4 łanów ziemi, młyna, dwóch karczem oraz czterech zagrodników.¹³ Wójtostwo w Mniszku posiadał Leonard po swoim ojcu - Piotrze Trzeńskim (*Trzyensky*) także podsędku ziemskim (1469) który był synem Michałka¹⁴, wzmiankowanym w *Liber Beneficiorum*.

W 1497 r. konfiskaty objęły dwóch dalszych rycerzy z Trzennika i okolicy. Król odebrał Janowi Jakuszowicowi z Trzennika (*Ioannes Jacussowicz de Trzenek*) dobra położone w Leśniku (*bona in villa Leschnik in terra Lublinensi et districtu Urzendoviensi*)¹⁵ oraz wójtostwo w Dzierzkowicach należące do Andrzeja syna Koźmiana z pobliskiej Rzeczycy Koźmianowej¹⁶.

Według rejestru poborowego z roku 1531–33 w Trzenniku było 6 posesorów, trzymających niewielkie działki: Andrzej Osowski – 1 łan; Jan i Jakusz – 2 ½ łana, Michał

¹¹ J. Długosz: *Liber Beneficiorum dioecesis Cracoviensis*. T. II. Kraków 1769 s. 575.

¹² *Ibidem*, T. III s. 329 (- - *scoltetus Petrus dictus Trzyensky, nobilis de domo Nalyancz* - -).

¹³ *Matricularum Regni Poloniae summaria*. Cz. II. Et. T. Wierzbowski. Varsoviae 1907 s. 66 nr 1048 (dalej cyt. MRPS); *Liber Beneficiorum* II s. 505, III s. 309. *Słownik*, s. 154.

¹⁴ *Słownik*, s. 244.

¹⁵ MRPS, Cz. II s. 54–55 nr 869.

¹⁶ MRPS, Cz. II s. 51 nr 821: wydawca odczytuje „de Rzeczicza Roznyanowa”, najpewniej wszakże pierwsze 4 litery to „Kozm” a nie „Rozn”. Rzeczycza Koźmianowa znana jest z licznych innych przekazów, zob. *Słownik*, s. 206.

Tworjan – 2, Krzysztof Biedrzychowski – 1, Koźmian – miał 4 łany i młyn, wraz z Rzeczycą. Z 1533 r. mamy nowy rejestr: zamiast A. Osowskiego notowany jest na 1 łanie Wawrzyniec Ostrowski, a ponadto: Jan Węgrzyn - ½ łana, część śp. Bernarda Węgrzyna - ½ łana. W 1569 r. w Trzenniku było 6 posesorów mających 5 łanów (noszących już inne nazwiska).¹⁷ Oprócz szlachty, która miała swoich poddanych kmieci rozradzanie się drobnej szlachty w Trzenniku, jak i w innych miejscowościach, w XVI w. notowana jest szlachta nie mająca poddanych. W latach 1531–1533 byli to (na 5 ¼ ł przynajmniej 10 dziedziców): Stanisław Zawrzykraj – 1 łan, Andrzej Dzierżek i Mikołaj Rysko – na 1 łanie, Katarzyna Jasicka - 1, Jan Węgrzynowicz - ½, Stanisław Węgrzyn - ½, Stanisław Paciorek i synowie Klemensa – 1, Leonard Pickowski z Pickowic - ¼.¹⁸

Przywołując miejscowości sąsiadujące z Trzennikiem rozpatrzmy się również w dziejach i tych miejscowości, rozpoczynając od Rzeczycy.

Najstarsze przekazy odnoszące się do Rzeczycy pochodzą z XV wieku. W II poł. XV w. część Rzeczycy weszła w skład uposażenia kanoników regularnych z Kraśnika, osadzonych tutaj z inicjatywy przedstawiciela młodszej linii Tęczyńskich, Jana Rabsztyńskiego. Tę część Rzeczycy nazywano Księżą (tak i dzisiaj), w XVI w. także określana także jako Rzeczycą Plebania¹⁹. Pozostała część, podzielona na dwie części, nazwane Rzeczycą Górną i Rzeczycą Dolną (obecnie Rzeczycą Ziemiańska), pozostawała w rękach miejscowej szlachty. Od nazw właścicieli z czasem te ziemiańskie części Rzeczycy nazywano odpowiednio Rzeczycą Koźmianową i Rzeczycą Wydrzyną. W 1414 r. dziedzicem w Rzeczycy Wydrzynej (Dolnej) był Chwalisław z Blinowa, zaś w 1429 r. w Rzeczycy Koźmianowej (Górnej) Koźmian. Imię Koźmian, z czasem przekształcone w nazwisko, noszą i kolejni właściciele tej części Rzeczycy, połączonej z częścią na Trzenniku (np. w 1443-1445 r.: Piotr Koźmian i Mikołaj synowie Koźmiana, Andrzej Koźmian w 1497 r.²⁰) Obie części, w Rzeczycy Koźmianowej i na Trzenniku - z młynem w Rzeczycy i 4 łanami ról – stanowiły największy majątek ziemski w okolicy.

Ważnym elementem dziejów Rzeczycy wydają się być XVIII-wieczne dzieje rodziny Koźmianów herbu Nałęcz. Ta osiadła od początków XV wieku w Rzeczycy i Trzenniku rodzina wydała jednego z najwybitniejszych polskich poetów i pisarzy XVIII/XIX w.

¹⁷ SGKP, T. XII. Warszawa 1892 s. 580.

¹⁸ Słownik, s. 245.

¹⁹ Słownik, s. 207.

²⁰ Słownik, s. 245.

Kajetana Koźmiana. Biografia Kajetana Koźmiana nie wiąże się już bezpośrednio z Rzeczą, urodził się bowiem we dworze w Gałęzowie 31 XII 1771 r., gdzie mieszkali jego rodzice. Ojcem Kajetana był Andrzej Koźmian z Rzeczy na Gałęzowie, piastujący kolejno urzędy ziemskie lubelskie: skarbnika, wojskiego mniejszego, miecznika, wojskiego większego, łowczego, cześnika, podsędka, sędziego, a ponadto marszałka sejmiku województwa lubelskiego w 1793 r., w 1789 r. wyróżnionego przez króla orderem św. Stanisława, matką zaś Anna z Kiełczewskich²¹. Należy wyrazić nadzieję, że związki wybitnego polskiego pisarza z Gminą Trzydnik Duży znajdą godną formę upamiętnienia.

Z nowożytnych dziejów Rzeczy Wydrznej (Dolnej) odnotowujemy jeszcze rejestr poborowy z 1531 r. Wynika z niego, że miejscowa szlachta posiada ziemię bez kmieci, ówcześni posesorzy to szlachcice „jednołanowi”: Stanisław Zdziech i Mikołaj, Stanisław Wydźga, Jakub Kulig, Klemens Paciorek, Marcin Wydźga, Lasota Złydziej, a także posiadacz 1 ½ łana roli Aleksy oraz siedzący na połowie łana Jarosz²². W Rzeczy Wydrznej w XVI w. notowany jest młyn o dwu kołach młyńskich.

Rzeczę Księżą, należącą od II poł. XV w. do klasztoru kanoników regularnych w Kraśniku, zważywszy na miejscowe warunki należy zaliczyć do wsi dużych - według Długosza liczyła 18 łanów kmiecych. Długosz odnotował także na jej gruntach młyn oraz dwa stawy (rybne).²³

Podobnie jak część Rzeczy należącej do klasztoru kanoników regularnych Olbięcin w początkach XV w. należał do Gorajskich. Do dóbr Oleśnickich wniosła Olbięcin Katarzyna z Goraja żona Dobiesława z Sienna (Sienneńskiwgo) wojewody sandomierskiego, zmarłego w 1440 r.²⁴ Jednak już w XVI w. Olbięcin należał do Olbięckich herbu Janina. W 1535 r. dziedzicem wsi był występujący w źródłach Stanisław Olbięcki²⁵. Bartosz Paprocki w II poł. XVI w. pisał o Olbięckich, że to „dom starodawny i rzpltej zasłużony”²⁶. Olbięccy występują

²¹ Urzędnicy województwa lubelskiego XVI-XVIII wieku. Spisy. Oprac. W. Kłaczewski, W. Urban. Pod red. A. Gąsiorowskiego. Kórnik 1991 s. 116; A. Boniecki: Herbarz Polski. T. XII. Warszawa 1908 s. 119.

²² Słownik, s. 207.

²³ Ibidem.

²⁴ Słownik, s. 163-164 (w 1451 r. jako właścicielka Olbięcina występuje Katarzyna wdowa po Dobiesławie ze swym synem Piotrem łowczym sandomierskim); A. Sochacka: Własność ziemska w województwie lubelskim w średniowieczu. Lublin 1987 s. 71, 84.

²⁵ MRPS, Cz. IV t. 1, s. 426 nr 7416.

²⁶ B. Paprocki: Herbarz rycerstwa polskiego. Kraków 1858 s. 317.

w źródłach także w XVII w.²⁷, kiedy udało się im powiększyć swój majątek przejmując znaczną część Trzennika (zob. niżej).

Równie odległe metryki sięgające XV w. posiadają także Węglno i Leśnik. Węglno (dzisiaj Węglin) może należeć do najstarszych osad w regionie. Tutaj bowiem odkryte zostały ślady wczesnośredniowiecznego grodziska. Pierwsza wzmianka o Węglinie pochodzi z 1409 r., wymienia się w niej miejscowego dziedzica Świętosława. Również Węglno należało do licznych drobnych dziedziców. Według *Liber Beneficiorum* Długosza Węglono to „*villa sub parochia ecclesiae de Pothok, cuius plures sunt heredes, videlicet Nicolaus, Joanne Kaczka et Iacobus nobiles de armis ...*”²⁸. Wspomnianych właścicieli, Mikołaja i Jana Kaczkę, wymienionych spośród licznych dziedziców, nie odnotowują już rejestry poborowe z lat 1531-1533, gdzie wylicza się: część Michała i Andrzeja liczącą 1 i ½ łana wraz z młynem, części Mikołaja Malusa i Wawrzyńca Grocholskiego, mających po 1 łanie, posiadaczy 2 łanów Tomasza i Jana, oraz właścicieli mniejszych części: Annę Oleksinę wdowę, Bartłomieja Żurawskiego i Andrzej Abramowicza.²⁹

Leśnik (obecnie Liśnik) wspominany był przy okazji wzmianek z sądów podkomorskich z połowy XV w. o granicę między dziedzicami Trzennika a dziedzicem Leśnika Piotrem. Najstarsza wzmianka źródłowa wzmiankująca miejscowego dziedzica pochodzi z 1408 r. Był nim występujący w źródłach do 1420 r. Iko (pisany też: Yk, Hyk). Z lat 1531-1533 znani są: Jan Ostrowski³⁰ dziedzic na 3 łanach z młynem, mający 3 łany Andrzej Kot, Piotr Otwinowski dziedzic 3 i ½ łana, oraz właściciele części jednołanowych Marcisz, Andrzej Zan i Andrzej Tarnawiecki.³¹

Kościoty na terenie gminy.

Najstarszy kościół na terenie gminy, pochodzi z XVII w. i znajduje się w Rzeczycy Księżej. Dedykowany jest św. Krzyżowi. W 1772 r. w Rzeczycy Ziemiańskiej Aleksander Suchodolski zbudował drewniany kościół i uposażył go dwoma łanami ziemi przy drodze do Trzennika, nazywanej drogą niemiecką. Już w XIX w. przy kościele tym pod wezwaniem

²⁷ Urzędnicy woj. lubelskiego, s. 12 (Walerian Olbięcki herbu Janina, rzekomy wojski lubelski, wojski parczewski w 1602 r.); A. Boniecki: Herbarz Polski, t. X, Warszawa 1907 s. 189 (wzm. Katarzyna z Kmitów Olbięcka i jej niewymienieni z imienia synowie w r. 1684).

²⁸ Liber Beneficiorum, T. II s. 332.

²⁹ Słownik, s. 255.

³⁰ Jan Ostrowski, zapewne syn Mikołaja, który część Leśnika otrzymał po skonfiskowaniu jej w 1497 r. zastawnikowi Janowi Jakuszowiczowi z Trzennika (Słownik, s. 123).

³¹ Słownik, s. 123-124.

Przemienienia Pańskiego utworzona została parafia³². Kościół parafialny pod wezwaniem śś. Piotra i Pawła w Olbięcinie pochodzi z lat 1935-1938. Wszakże genezę parafii można wiązać z kaplicą dworską wzniesioną tutaj jeszcze w XVIII w. obsługiwaną przez kapucynów z Lublina³³.

XVII-XVIII w.

W 1676 r. w Trzenniku mieszka kilku właścicieli nie mających poddanych, noszący nazwiska Trzyńscy oraz Trzińscy. Znaczniejszymi posesorami są natomiast: Stanisław Olbięcki herbu Janina (39 poddanych i 8 dworskich) oraz Wojciech Kazimierski (9 poddanych) i Jan Wronowski (9 dworskich i 42 poddanych), Aleksander Chobrzyński (40 poddanych i 14 dworskich oraz pani Rzeczycka (2 poddanych).³⁴

Identyfikacja Trzińskich wymaga odrębnych badań. Literatura łączy Trzińskich z Trzcinnikiem łukowskim lub z Trzcinnikiem między Lublinem a Lubartowem. Tak ujmuje Trzińskich herbarz Kacpra Niesieckiego i opracowanie *Urzednicy woj. lubelskiego*. Jednakże niewątpliwie przynajmniej niektórych z Trzińskich należy łączyć z Trzennikiem. Na przykład Aleksandra Trzińskiego, syna Jerzego, zaliczonego przez Niesieckiego do Trzińskich herbu Ślepowron z ziemi łukowskiej, który w 1644 r. części swoje odziedziczone po ojcu we wsi Trzcinnik w województwie lubelskim w powiecie urzędowskim(!) bratu swojemu Stanisławowi Trzińskiemu daje w zastaw.³⁵ Ponownego rozpatrzenia się w źródłach wymagają dane o Trzińskich zwłaszcza na urzędach ziemskich powiatu urzędowskiego.

Znamiennym zjawiskiem z dziejów miejscowości gminy w II poł. XVII i w XVIII w. jest skupienie znacznych włości przez rodziny pieczętujące się herbem Janina. Należeli do nich władający częścią Rzeczycy Suchodolscy oraz Olbięcocy, którzy jak wspomnieliśmy oprócz Olbięcina trzymali znaczną część Trzennika.

Odnotować należy wreszcie pojawienie się w Olbięcinie w II poł. XVIII w. rodziny Wybranowskich herbu Poraj z Wybranowa w Wielkopolsce. W województwie lubelskim w XVII w. osiąść miał Wojciech Wybranowski. Według K. Niesieckiego jego czterej synowie: Tomasz, Łukasz, Jędrzej i Marcin walczyli pod Chocimiem przeciwko Turkom³⁶.

³² SGKP, t. X. Warszawa 1889 s. 132.

³³ Ibidem, T. VII. Warszawa 1888, s. 445.

³⁴ Ibidem.

³⁵ K. Niesiecki: Herbarz Polski. T. IX. Lipsk 1842 s. 128.

³⁶ Ibidem, s. 449-450.

Pamiętkowa inskrypcja zachowana w kościele kanoników regularnych w Kraśniku wspomina udział w bitwie „*pro Dei honore amoreque Patrie contra Osmanum Turcarum Imperatorem ad Chotinum*” trzech braci, bez Jędrzeja, być może fundatora tablicy³⁷. Dziedzice Olbięcina, najpierw Olbięcocy a następnie Wybranowscy, należeli do hojnych protektorów kościoła i klasztoru kanoników z Kraśnika³⁸.

Kwestia herbu szlacheckiego w herbie Gminy Trzydnik.

Rozpatrzenie się w dziejach własności ziemskiej na obszarze gminy Trzydnik Duży świadczy o dużym jej rozdrobnieniu w okresie średniowiecza. Miejscowości z obszaru gminy zamieszkuje drobna szlachta, już w XV w. często nie posiadająca własnych poddanych. Wyróżniliśmy dwa herby rycerskie. Jako pierwszy poświadczony jest herb Nowina. Należał do dziedziców części Trzennika w XV w. Herb Nałęcz, odnotowany przez Długosza może być odnoszony do części Trzennika i Rzeczycy Koźmianowej. Dodatkowym walorem tego herbu jest możliwość odnoszenia symboliki tego znaku herbowego do Kajetana Koźmiana. Słabszą stroną tej konotacji jest fakt, że K. Koźmian tutaj się nie urodził i nie zamieszkiwał.

Bardziej znani posesorzy z obszaru gminy notowani są w XVII i XVIII w. W szczególności wyróżnić należy rodziny Olbięckich, w tym czasie posiadaczy także części Trzennika, oraz Suchodolskich na Rzeczycy Ziemiańskiej, fundatorów pierwszego kościoła na obszarze gminy. Obydwie rodziny pieczętowały się herbem Janina. Słabszą stroną odwołania się do rycerskiego herbu Janina jest późniejsza chronologia obydwu rodzin, a ponadto - jak zresztą symbolika każdej z rodzin dawnych właścicieli - nie jest ona reprezentatywna dla całości lub znaczącej większości terytorium gminy.

Uwzględnienie herbu dawnych właścicieli w herbie gminy powinno zostać dopełnione drugim motywem heraldycznym, nawiązującym do cech charakterystycznych gminy. W przypadku herbu gminy Trzydnik Duży za taki motyw uznać można wizerunek trzciny, od której według językoznawców pochodzi pierwotna nazwa Trzennika, tj. *Trzennik*, oznaczająca miejsce występowania trzciny³⁹.

Legenda i król Jan III.

Drugą przesłanką, rozpatrywaną jako ewentualne tworzywo symboliki herbu gminy, stała się obecna w miejscowej tradycji historycznej legenda związana z wyjaśnieniem nazwy

³⁷ Nagrobek w tymże kościele Stanisława Lwa z Wybranowa Wybranowskiego zmarłego w 1764 r. ufundował syn Mikołaj kanonik krakowski.

³⁸ E. Zielińska: *Kultura intelektualna kanoników regularnych w Kraśniku w latach 1469-1563*. Lublin 2002 s. 59.

³⁹ S. Rospond: *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*. Wrocław 1984 s. 402.

Trzydnik. Jak zdaje się wynikać ze źródeł, nazwa ta zaczęła się pojawiać w XVII w. Do tamtych czasów odwołuje się legenda, wiążąca zmianę nazwy z królem Janem III Sobieskim, rzekomo odpoczywającym w Trzydniku przez trzy dni. Jeszcze w latach 60. XX w. rósł w Trzydniku dąb pod którym król miał odpoczywać.

Można przypuszczać, że to miejscowe podanie o Janie III Sobieskim mogło zostać ukształtowane w XIX w. (jeśli jest tylko podaniem). Tworzywa dla niego dostarczać mogła patriotyczna i romantyczna atmosfera miejscowych dworów i domów szlacheckich rodzin. Sprzyjającą okolicznością mógł być fakt, że Jan Sobieski był współrodowcem herbowym niektórych z nich. Z ziemi lubelskiej wzrósł też dom Sobieskich, których gniazdem rodowym była Sobieska Wola. Za ważną przesłankę kształtującą legendę przyjdzie też uznać rzeczywiste przejazdy królów polskich przez teren gminy. W szczególności sytuacja ta może być odnoszona do Olbięcina, położonego na szlaku prowadzącym z Kraśnika (Lublina) do Krakowa. Jeszcze dziś trwa w pamięci społecznej przejazd przez Olbięcin króla Stanisława Poniatowskiego, powracającego z Kaniowa w 1787 roku. 12 czerwca rano król zatrzymał się w Olbięcinie należącym wówczas do skarbnika lubelskiego [Józefa] Wybranowskiego, gdzie wstąpił do domku „umyślnie na przyjęcie dostojnego gościa zbudowanego” położonego nieopodal drogi na wzgórzu porośłym dębami⁴⁰.

W nawiązaniu do miejscowej legendy powstał projekt herbu, wykonany przez P. Dudzińskiego, przedstawiający w polu czerwonym tarczę srebrną stylizowaną pod koronę królewską a zamkniętą, pomiędzy dwoma gałązkami dębowymi złotymi. Oprócz tego projektu powstał też projekt herbu odwołujący się do najstarszych pokładów miejscowej historii, przedstawiający godło herbowe Nowiny między dwoma trzcinami (w wersjach). Rada Gminy na posiedzeniu w dniu 30 listopada 2005 r. wskazała na projekt herbu nawiązujący do legendy o królu Janie III Sobieskim, jako jej zdaniem lepiej odpowiadający miejscowej tradycji historycznej.

Lublin, październik-listopad 2005 r.

(-) dr Henryk Seroka

⁴⁰ SGKP, T. VII. Warszawa 1888 s. 446.